

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

В статті проаналізовано сутність та основні завдання податкового контролю в Україні. Визначено основні проблеми системи сучасного податкового контролю та фактори, що впливають на їх наявність. Здійснено оцінку змін у вітчизняній системі оподаткування протягом 2015–2016 років та вплив цих змін на проведення податкового контролю. Виділено основні чинники підвищення ефективності вітчизняної податкової системи та контролю.

Ключові слова: податковий контроль, адміністрування податків, податкова перевірка.

LOPATOVSKYY V. G., DEMCHUK Y. A.
Khmelnitsky National University

CHARACTERISTICS OF CURRENT TAX CONTROL

The authors are analyzing the essence and main tasks of tax control in Ukraine. In the article the basic problems of the modern system of tax control and the factors affecting their availability. The article is to assess the merits of tax control and determine ways of increasing efficiency in modern conditions. This article provides an assessment of changes in national tax system for years 2015-2016 and the impact of these changes on tax control. The authors identified the main factors increasing the efficiency of the national tax system and controls. Results of the study can be used in scientific and practical activities of scientists and employees of the State Fiscal Service of Ukraine.

Keywords: tax control, tax administration, tax audit.

Актуальність теми. Податкова система є однією з найважливіших основ економічної політики будь-якої держави, адже являється головним джерелом формування дохідної частини бюджету. Так як податкові надходження забезпечують наповнення державного бюджету, виникає необхідність контролю щодо повноти та своєчасності їх сплати фізичними та юридичними особами, подання звітності, правильності визначення бази оподаткування. Ефективний податковий контроль є необхідною умовою успішного функціонування державних фінансів в цілому, оскільки охоплює всю систему оподаткування, а також здійснюється в розрізі окремих податків, податкових груп та груп платників податків. Тому постає об'єктивна необхідність у дослідженні та вдосконаленні механізму податкового контролю відповідно до сучасних умов соціально-економічних та політичних перетворень в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці системи оподаткування та податкового контролю присвячені праці багатьох науковців, зокрема: Авер'янова В.Б., Атаманчук Г.В., Волкова Ю.О., Бакерської Д.А., Білої Л.Р., Васильєва А.С., Гладун З.С., Воронової Л.К., Калюжного Р.А., Кузьменко О.В., Нечай Н.В., Попович В.М., Тищенко М.М., Шкарук В.К. та ін. Однак недосконалість сучасної системи адміністрування податків та існуючого механізму контролю-перевірочного процесу свідчить про необхідність подальших досліджень з даної проблематики.

Метою статті є оцінка суті податкового контролю та визначення напрямів підвищення його ефективності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Стабілізація фінансової системи, забезпечення стійкого надходження податків, зборів, інших обов'язкових платежів до державного та місцевих бюджетів, дотримання юридичними та фізичними особами податкової дисципліни зумовили створення такого напрямку державного фінансового контролю, як податковий.

Податковий контроль є необхідною умовою існування ефективної податкової системи. Він покликаний забезпечити зв'язок платників податків з органами управління, що наділені особливими податковими правами і повноваженнями. Податковий контроль є завершальною стадією управління оподаткуванням і одночасно одним з елементів планування податкових доходів бюджету [1].

Найважливішою умовою функціонування ефективної системи податкового адміністрування є податковий контроль. Податковий контроль – самостійний вид державного фінансового контролю, спрямований на забезпечення додержання податкового та іншого законодавства платниками податків, виявлення, ліквідація та попередження податкових правопорушень.

Можна виділити такі основні завдання податкового контролю:

1. Перевірка повноти та своєчасності сплати податків та зборів до бюджету та державних цільових фондів.
2. Контроль правильності визначення бази оподаткування.
3. Перевірка правомірності застосування податкових пільг за податками та зборами.
4. Контроль за своєчасністю подання до органів Державної фіскальної служби податкової звітності за податками та зборами.
5. Аналіз податкових надходжень.
6. Виявлення, усунення та попередження порушень чинного законодавства [2].

Податковий контроль починається на стадії державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності у вигляді податкового обліку платників податків і зборів (обов'язкових платежів). Цей етап контролю надзвичайно важливий, оскільки саме тут формується інформація про конкретного платника податків й визначаються ризикові суб'єкти господарської діяльності, які без поважних на те причин свідомо не сплачують податків та інших обов'язкових платежів [3].

Якість податкового контролю, що включає рівень, повноту, достатність, порядок виконання податковими інспекторами як суб'єктами контролю роботи із забезпечення його цілей, реалізації окремих процедур, є досить важливою умовою ефективності діяльності податкових служб. Для цього першочергового вирішення потребують питання оптимізації процедур податкового контролю, підвищення якості проведення податкових перевірок та забезпечення контролю за роботою податкових інспекторів.

Підвищення ефективності проведення податкових перевірок, зниження кількості помилок при їх проведенні та прийняття вмотивованих рішень на основі їх результатів є актуальними проблемами сьогодні. Основним напрямком в роботі органів державної податкової служби, для зняття соціальної напруги в суспільстві та сприяння у вихованні правової свідомості серед населення, є спрямування зусиль на забезпечення добровільної сплати податків та встановлення партнерських взаємовідносин з платниками податків, проведення масово-роз'яснювальної роботи.

Сучасною проблемою діючої системи оподаткування та контролю в Україні є неналагоджений механізм стягнення податків, який спричинений такими основними факторами:

1. Моральний фактор. Тобто, в даному випадку відіграє роль сам платник податку, який, на жаль, не сприймає податок як плату за послуги, які він отримує від держави.

2. Політичний фактор. Він проявляється тоді, коли платник відчуває неадекватність податкового навантаження, відсутність прозорості системи оподаткування.

3. Економічний фактор. Не зважаючи на прийнятий курс зниження податкових ставок, деякі з них залишаються завищеними, тому важливим питанням залишається обґрунтування ставок і умов оподаткування.

Розглядаючи питання оптимальної структури податкових надходжень, насамперед, варто звернути увагу на співвідношення прямих і непрямих податків. Основний фактор, що визначає дане співвідношення – це життєвий рівень переважної частини населення. Низький рівень об'єктивно обмежує масштаби податкових надходжень із доходів юридичних і фізичних осіб, тим самим зменшуючи роль прямих податків. У розвинених країнах, навпаки, прямі податки відіграють головну роль в обсягах податкових надходжень.

Відповідно до останніх кардинальних змін в законодавстві, виникли нові правила адміністрування вітчизняних податків та зборів, а саме:

1. Впроваджено систему електронного адміністрування ПДВ з 1 липня 2015 року на постійній основі. Дана система діє за допомогою електронних рахунків платників ПДВ. Відкриття та обслуговування електронних рахунків Казначейством здійснюється на безоплатній основі. Інформація про рух коштів на електронних рахунках платникам податку надається Державною фіскальною службою (ДФС) України за відповідним запитом платника на безоплатній основі без обмеження кількості запитів та у часі.

Датою початку використання електронного рахунку є 01.02.2015 р. для суб'єктів господарювання, які зареєстровані платниками ПДВ до 01.02.2015 р., а для суб'єктів господарювання, які будуть зареєстровані як платники ПДВ у будь-який період після 01.02.2015 р. – дата їх реєстрації платниками податку.

2. Введено податок на нерухомість. Ставка податку на нерухомість, яку встановлять відповідні місцеві ради, в 2015 році складе не більш ніж 24,36 грн/кв. м (2% від мінімальної заробітної плати в 1218 грн) та не буде залежати від ринкової вартості об'єкта. Законом встановлено пільги на сплату податку, якими база оподаткування житлової нерухомості зменшується для власників квартир на 60 кв. м, а для власників будівель – на 120 кв. м, а якщо у власності декілька об'єктів нерухомості квартира/квартири і будинок/будинки – 180 кв. м. Фізичним особам податок на нерухомість за 2015 рік доведеться сплатити протягом 60 днів з дня отримання в першому півріччі 2016 року відповідного повідомлення. Нерухомість, що підлягає оподаткуванню, внесеними змінами згідно з ПКУ розділена на дві категорії: житлова та нежитлова.

3. Змінено ставку земельного податку. Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі не більше 3 % (раніше – 1%) від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь – не більше 1 % від їх нормативної грошової оцінки. Також зменшено кількість пільговиків-юридичних осіб.

4. Суттєві зміни в спрощеній системі оподаткування. Як відомо, із 1 січня 2015 р. замість 6 груп платників єдиного податку залишилося 4.

Групи платників єдиного податку з 3-ї по 6-у (фізичні та юридичні особи) об'єднали в одну єдину групу – «нову» групу 3 платників єдиного податку. Перехід груп платників єдиного податку (групи 3–6) до оновленої групи 3 відбуватиметься автоматично. Так, платники єдиного податку груп 3–6, які перебували на обліку в контролюючих органах до 1 січня 2015 року, з 1 січня 2015 року вважаються платниками єдиного податку групи 3.

5. Адміністрування податку на прибуток теж відбуватиметься за новими правилами. Замість вже звичного порядку ведення окремого податкового обліку запроваджується принципово новий порядок, який ґрунтується на визначенні фінансового результату (прибутку до оподаткування) за даними бухгалтерського обліку та його подальшого коригування на незначний перелік визначених законом податкових різниць.

Контролюючим органам надано право проводити перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, а також визначення фінансового результату за відповідними стандартами (п.п. 20.1.43, 20.1.44 ст. 20 ПКУ). При цьому підприємства, які мають річний дохід від будь-якої діяльності, що не перевищує 20 мільйонів гривень, можуть за власним рішенням відмовитись від обліку податкових різниць (крім збитків минулих років) і визначати об'єкт оподаткування виключно на підставі фінансового результату (прибутку оподаткування), визначеного за правилами бухгалтерського обліку. В подальшому платник податку не може відмовитись від такого рішення.

6. З 1 січня 2016 року ставка єдиного соціального внеску (ЄСВ) становить 22% і касується ЄСВ, що утримувалося із зарплати працівників (3,6%). В частині податку на доходи фізичних осіб встановлюється єдина базова ставка у розмірі 18%, замість двох діючих ставок 15% та 20%.

Органи державної податкової служби спрямовують свої зусилля на виявлення та руйнування схем ухилень від оподаткування платниками податків з метою залучення додаткових коштів до бюджету.

Аналізуючи результати контрольно-перевірочної роботи податкових органів за останні роки їх функціонування слід відмітити тенденцію щодо скорочення кількості здійснених перевірок. В першу чергу, це пов'язано з введенням в дію ризикоорієнтовної системи контролю, тобто в постійному полі зору – лише порушники податкового законодавства з великим рівнем ймовірності виявлення помилок і шахрайств. А сумлінних платників податків і зборів згідно з нормами Податкового кодексу мають право планово перевіряти не частіше, ніж раз на три календарні роки.

Висновок. Податковий контроль є значним важелем фіскальної спрямованості у системі фінансів держави, так як з його допомогою можна ефективно впливати на економічне та соціальне зростання країни. Система податкового контролю дозволяє забезпечити більш ефективне надходження податків і зборів до бюджету держави. Хоча на сьогоднішній день і підвищується ефективність механізму проведення вітчизняного податкового контролю, проте існує ряд проблем, які необхідно вирішити з метою забезпечення більш раціонального надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів відповідно до нинішніх умов соціально-економічних та політичних перетворень в Україні.

В результаті проведеного дослідження, слід виділити такі основні чинники підвищення ефективності вітчизняної податкової системи та контролю, а саме:

- побудова стабільної, зрозумілої і цілісної податкової системи з метою визначення збалансованих підходів до фінансового перерозподілу в межах країни й обґрунтування норм оподаткування;
- ефективно структурувати систему оподаткування на користь прямого оподаткування майна, капіталу, землі;
- співучасть органів Державної фіскальної служби у законотворчій роботі;
- розвиток інформаційних технологій, тобто збільшення кількості електронних сервісів та покращення обслуговування платників; процес розвитку ІТ-технологій повинен передбачати інтеграцію різноманітних ідей та суджень, які містяться в законах, в електронні системи Державної фіскальної служби і максимальну електроніфікацію процесів; це впровадження, на нашу думку, дозволить мінімізувати корупційні схеми;
- реструктуризація податкових органів, яка включає скорочення персоналу та мотивацію співробітників, тобто значна перебудова всієї системи управління, структури, функцій, що призведе до оптимізації кадрів в службі;
- юридичний напрям, основною метою якого має бути зміна процедур адміністративного оскарження, тобто створення системи податкових судів, як окремої гілки. Це також, в свою чергу, дозволить знизити ризики корупційних проявів.

Отже, питання побудови ефективної та адекватної умовам сьогодення системи оподаткування та податкового контролю завжди були і залишаються актуальними. Адже оптимально налагоджена система оподаткування має виконувати не тільки фіскальну функцію, але і стати потужним стимулом для розвитку економіки, комфортного ведення бізнесу та покращення інвестиційного клімату в Україні. Тільки спільними зусиллями держави разом із платниками податків можливо подолати нинішні тимчасові фінансові труднощі. Кардинальні зміни вже почались із реформування вітчизняної системи оподаткування, особливо в поточному році.

Література

1. Яворська Н.І. Особливості удосконалення податкового контролю підприємництва в Україні / Н.І. Яворська // Право і безпека. – 2012. – № 3(45). – С. 151–153.
2. Шевчук О.Д. Особливості податкового контролю в Україні [Електронний ресурс] / О.Д. Шевчук, Д.С. Деркач. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/7_84598.doc.htm.

3. Литвинчук І.В. Податковий контроль: напрями удосконалення / І.В. Литвинчук, Н.М. Бурківська // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2009. – № 2 (48). – С. 190.
4. Аврамкіна І.О. Перспективи використання Україною міжнародного досвіду у частині розбудови ефективної системи оподаткування / І.О. Аврамкіна, В.Г. Курасов // Матеріали науково-практичної інтернет-конф. "Реформування податкової системи України в контексті глобалізаційних викликів". – 2014. – С. 11-12.
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.

Надійшла 07.11.2016; рецензент: д. е. н. Ковальчук С. В.